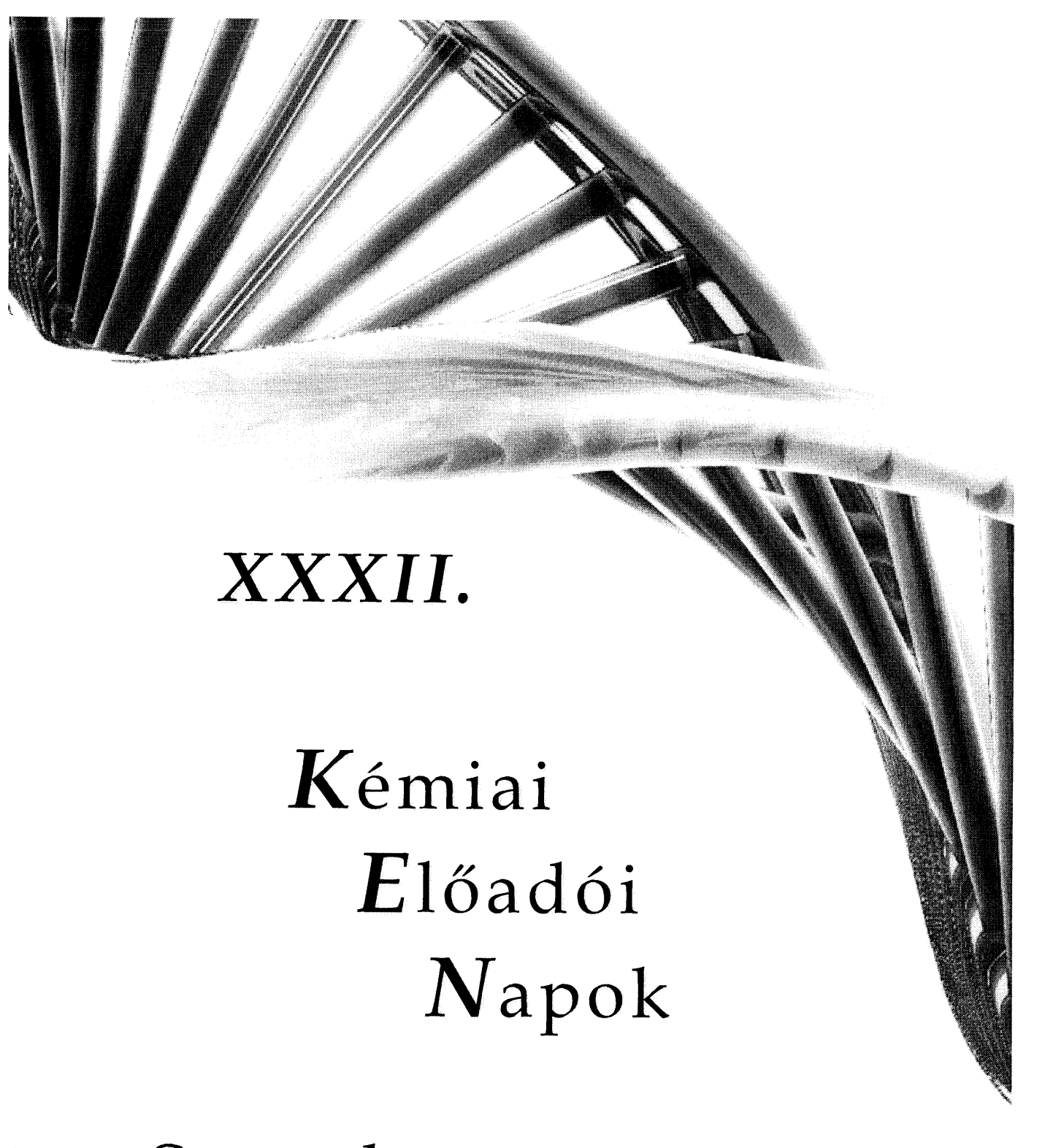

XXXII.

*Kémiai
Előadói
Napok*

Szeged, 2009. október 26-28.

A Magyar Kémikusok Egyesülete Csongrád Megyei
Csoportja és a Magyar Kémikusok Egyesülete
rendezvénye

XXXII. KÉMIAI ELŐADÓI NAPOK

Program és előadás-összefoglalók

Szegedi Akadémiai Bizottság Székháza
Szeged, 2009. október 26-28.

Szerkesztették:

Janáky Csaba

SZTE TTIK Fizikai Kémiai és Anyagtudományi Tanszék

Németh Zoltán

SZTE TTIK Alkalmazott és Környezeti Kémiai Tanszék

ISBN

A GLÜKONÁT/ Ca^{2+} RENDSZER EGYENSÚLYI KÉMIAJA VIZES OLDATOKBAN

Pallagi Attila^{1,2}, Sebők Pál¹, Pálinkó István¹, Sipos Pál²

¹Szegedi Tudományegyetem, Szerves Kémiai Tanszék, 6720 Szeged, Dóm tér 8

²Szegedi Tudományegyetem, Szervetlen és Analitikai Kémiai Tanszék, 6720 Szeged, Dóm tér 7

Bevezetés

A kalcium-glükonát élettani hatása miatt széleskörűen tanulmányozott vegyület. Meglepő módon vizes oldatbeli kémiaja, különösen a valószínűsíthetően létrejövő komplex szerkezete nem kellőképpen tisztázott. Ezért elvégeztük a nátrium-D-glükonát/sósav és nátrium-D-glükonát/kalcium-klorid vizes rendszerek vizsgálatát a multinukleáris NMR spektroszkópia módszerével különböző ionerősségeknél (1-5 M NaCl) azzal a céllal, hogy megvizsgáljuk a Ca^{2+} és a glükonát ion közötti komplexképződési egyensúly(oka)t, a mérések segítségével stabilitási állandókat határozzunk meg, és ésszerű javaslatot adjunk a komplex szerkezetére vonatkozóan.

Kísérleti rész

A Na-D-glükonát (Gluc)/ H^+ rendszerek esetében a Na-glükonát (Aldrich termék) koncentrációja 0,2000 M volt, a sósav (Chem3D termék) koncentrációarányát a glükonáthoz képest szisztematikusan növeltük 0,00-tól 1,00-ig. Az oldatok ionerősségének beállításához (itt $I=1,0$ M) nátrium-kloridot (Aldrich termék) használtunk.

A Na-D-glükonát/ Ca^{2+} rendszerek vizsgálatához összeállított sorozatokban a NaGluc koncentrációja konstans 0,2000 M volt, a CaCl_2 (Aldrich termék) koncentrációját 0,000 M és 0,4000 M között változtattuk, míg a NaCl-dal beállított ionerősség rendre 1,0 M, 2,0 M, 3,0M valamint 4,0 M volt. Az eredetileg tervezett 5,0 M ionerősségű sorozat oldataiból szilárd anyag vált ki, amelynek összetételét jelenleg is vizsgáljuk.

Az összes rendszert vizes oldatban tanulmányoztuk, az oldatok elkészítéséhez kétszer desztillált vizet használtunk.

^{43}Ca , ^{13}C és ^1H NMR méréseinket egy 5 mm-es inverz szélessávú mérőfejjel felszerelt BRUKER Avance DRX 500 NMR spektrométeren végeztük. A kémiai eltolódás skála nullpontját CaCl_2 -ra illetve $(\text{CH}_3)_4\text{Si}$ -ra állítottuk be.

A savi disszociációs állandó, illetve a stabilitási állandók meghatározásához a PSEQUAD szoftvercsomagot használtuk.

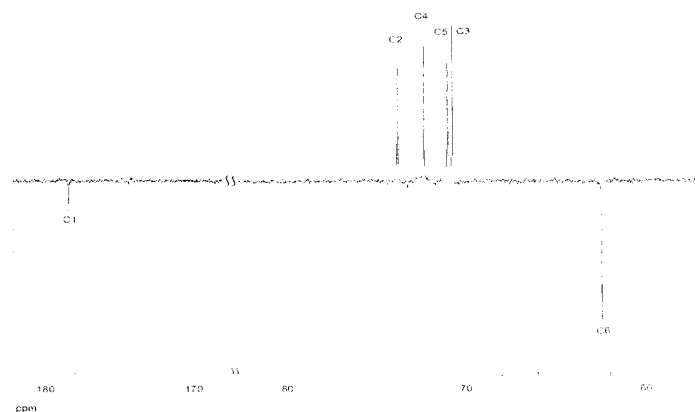
Kísérleti eredmények és értékelésük

Első lépésben a Na-glükonát vizes oldatát tanulmányoztuk az oldat pH-jának függvényében (egy tipikus ^{13}C NMR spektrumot az 1. ábrán mutatunk be).

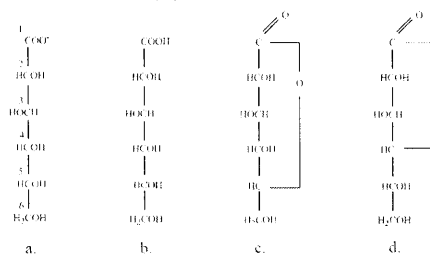
Az oldatok ^{13}C NMR spektrumát 1 nap után rögzítve, a szakirodalomban leírtakkal összhangban¹⁴, δ - és γ -lakton (2. ábra) képződését tapasztaltuk. Kísérleti eredményeink azt mutatják, hogy laktonizáció jelei csak 3,8-as pH alatt jelentkeznek, és a laktonokra jellemző kémiai eltolódások nem változtak a pH változásával. Egy jellemző ^{13}C spektrumot a 3. ábrán mutatunk be.

A képződő két, lakton, δ - illetve γ -lakton, eltérő sebességgel képződik. A pH=1,76-os oldatot elkészítve, és annak ^{13}C NMR spektrumát azonnal rögzítve a glükonát csúcsain kívül csak a δ -lakton szénatomjainak a jelei figyelhetők meg (4. ábra).

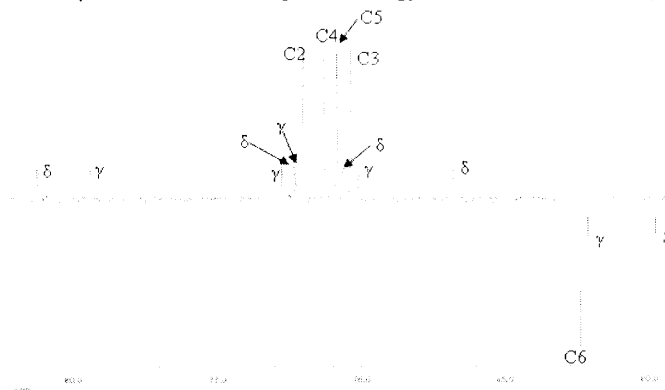
1. ábra A nátrium-D-glükonát (NaGH_4) ^{13}C NMR spektruma

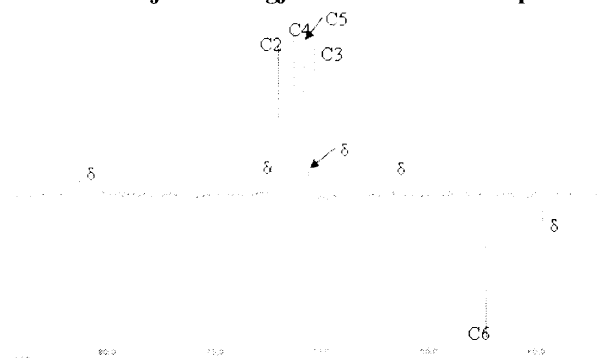
2. ábra A glükonát ion (a), a D-glükonsav (b), valamint a δ - (c) és a γ -laktonjának (d) szerkezete

3. ábra A δ és γ -lakton szénatomjainak megjelenése a ^{13}C NMR spektrumon

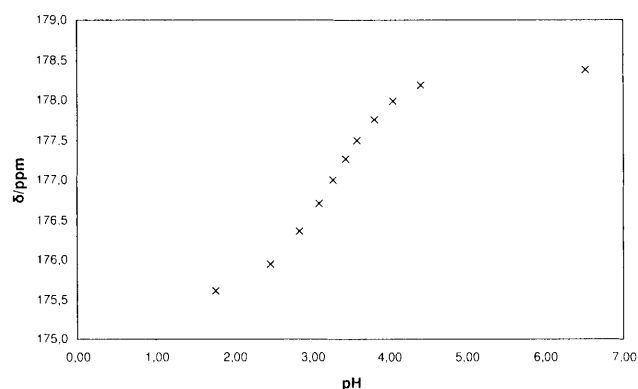

4. ábra A δ -lakton szénatomjainak megjelenése a ^{13}C NMR spektrumon (pH = 1,763)

A glukonát ion egyes szeneihez tartozó kémiai eltolódás szigmoid görbe szerint változik a pH változásával. A C1 szénatomhoz tartozó adatokat az 5. ábrán mutatjuk be.

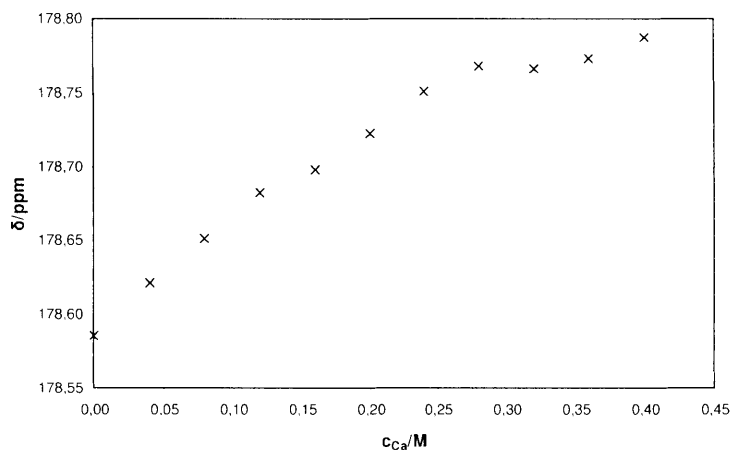
5. ábra A C1 szénatom kémiai eltolódása a pH függvényében

A mérési adatokból a $3,24 \pm 0,02$ pK_a érték számolható, amely igen jó egyezést mutat a pH potenciometriával meghatározott irodalmi adattal¹⁴ ($\log_{10}K_a = 3,30 \pm 0,02$; I = 0,1 M NaClO₄). A két adat közötti eltérés valószínűleg az eltérő ionerősségek eredménye.

A glükonát/Ca²⁺ rendszerben, a C1 és a C2 szénatomok kémiai eltolódásai a várákosnak megfelelően telítési görbe szerint változtak a kalciumkoncentráció növekedésével valamennyi ionerősségen (6. ábra), míg a további négy szénatom kémiai eltolódása jó közelítéssel lineárisan csökkent.

6. ábra A C1 szénatom kémiai eltolódása a Ca^{2+} koncentráció függvényében $I=2,0$ M ion-erősség mellett

A stabilitási állandó a dolgozat írásakor az $I = 1,0$ M sorozatra vonatkozóan áll rendelkezésre. Ennek értéke $\log_{10} K = 1,11 \pm 0,31$. Az eddig leírt irodalmi adatok a következők: $\log_{10} K = 1,31$ [25°C , $I = 0,70$ M KNO_3]¹⁵; $\log_{10} K = 1,05$ [25°C , $I = 0,50$ M NaCl]¹⁶; $\log_{10} K = 1,22$ [25°C 0.16M]¹⁷; $\log_{10} = 1,21$ [20°C , $I = 0,20$ M KCl]¹⁸.

Az egyes szénatomok kémiai eltolódásának változása (vagyis a zérus és a maximális kalcium koncentráció mellett kapott ^{13}C -NMR kémiai eltolódások közötti különbség, $\Delta\delta$) a 1. táblázatban látható.

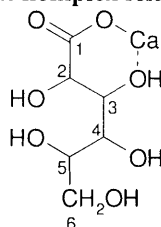
1. táblázat A kémiai eltolódások változása az egyes szénatomokra

	H ⁺	Ca ²⁺			
	I/M				
	1,0	1,0	2,0	3,0	4,0
	Δ δ/ppm				
C1	2,771	0,225	0,201	0,179	
C2	1,798	0,370	0,280	0,303	
C3	0,405	-0,367	-0,420	-0,387	
C4	1,049	-0,229	-0,403	-0,480	
C5	0,192	-0,124	-0,177	-0,176	
C6	0,037	-0,110	-0,158	-0,154	

A Na-D-glükonát/ H^+ rendszerek esetében a legnagyobb változás a kémiai eltolódásban a C1-es (karboxil) szénatomon figyelhető meg, és, a C4-es szénatomot nem számítva, $\Delta\delta$ csökken a C1-es atomtól való távolodással. A Na-D-glükonát/ Ca^{2+} rendszerek esetében a C3-as szénatom kémiai eltolódásának változása kiugró, ezért valószínűsíthető,

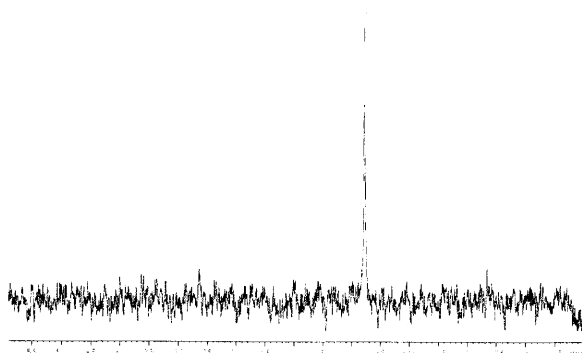
hogy a C3-as szénatomhoz kapcsolódó OH-csoport kötést létesít a kalcium ionnal. Ennek alapján a 7. ábrán bemutatott kötésmód javasolható.

7. ábra A kalcium–glükonát komplex feltételezett szerkezete oldatban

A kalcium–glükonát komplex oldatbeli szerkezetének igazolásához elkezdtük a ^{43}Ca NMR méréseket (egy példaszpektrumot a 8. ábrán mutatunk be), és tervezünk Raman spektroszkópiai vizsgálatokat is.

8. ábra A 0,2000 M Na-glükonát 0,2000 M CaCl_2 oldat ^{43}Ca NMR spektruma

Összefoglalás

A Na-D-glükonát/ H^+ és Na-D-glükonát/ Ca^{2+} vizes rendszerek egyensúlyi viselkedését tanulmányoztuk különböző ionerősségeknél a multinukleáris (^{43}Ca , ^{13}C , ^1H) NMR spektroszkópia módszerével. A mérési eredményekből egyensúlyi állandókat határoztunk meg, amelyek a más módszerekkel nyert irodalmi eredményekkel jó egyezést mutattak. Méréseink szerint vizes oldatban a Ca^{2+} ion 1:1 molarányú komplexet képez a glükonát ionnal. A ^{13}C NMR eltolódások alapján a komplex szerkezetére adtunk egy javaslatot, amely szerint a fémionhoz a kboxilát oxigénje és a hármas szénatomon lévő OH-csoport oxigénje koordinálódik egy hattagú kelátgyűrű képződésével.

¹ Z. ZHANG, P. GIBSON, S.B. CLARK, G. TIAN, P.L. ZANONATO, L. RAO, *J. Solution Chem.* 36 (2007) 1187.

² J. HAAS Jr, *Marine Chem.* 19 (1986) 299.

³ M. MASONE, M. VICEDOMINI, *Ann. Chim. (Rome)* 71 (1981) 517.

⁴ J. SCHUBERT, A. LINDENBAUM, *J. Am. Chem. Soc.* 74 (1952) 3529.

⁵ R. CANNON, A. KIBRICK, *J. Am. Chem. Soc.* 60 (1938) 2314.